

te komen. Dat is niet het vaststellen van de identiteit in kwestie. Doel is 'een analyse te geven van aspecten van de context waarbinnen identiteit en identiteitsbesef in de periode van de Republiek tot ontwikkeling konden komen'. Nu, dat is prima gelukt en analytisch een stap vooruit. Toch kan men zich afvragen of zo'n bescheiden aanpak niet bij voorbaat gedoemd is te slagen.

'Identiteit' is in historisch opzicht een glibberig begrip. Er valt eigenlijk weinig mee te beginnen zo lang het wordt opgevat als een per se statisch begrip met haast onveranderlijke lading van al dan niet gedifferentieerde elementen. Daartegenover is een dynamische opvatting denkbaar. Men mag uit analytisch oogpunt veronderstellen dat de identiteit van een groepering mensen gestalte krijgt doordat het samenstel van de aan haar toerekenbare eigenschappen of kwaliteiten zich in meerdere of mindere mate onderscheidt van dat van andere. Identiteit is zo bezien geen verschijnsel op zich maar een veranderlijke relationele verhouding tussen drie factoren: de groepering in kwestie met haar eigenschappen, andere groeperingen en hún eigenschappen en tenslotte degene die bepaalt om welke specifieke eigenschappen het moet gaan. Daarmee is identiteit onderhevig aan drieërlei soorten verandering hetgeen het mogelijk maakt het begrip te ontdoen van zijn gebruikelijke, zinledige stereotyperingen zonder beroep op het steriele credo dat eenheid in verscheidenheid schuilt. Historische identiteit verdient het om expliciet te worden opgevat als al dan niet gestructureerde en al dan niet procesmatige verandering. In het geval van Nederland ligt het inderdaad in de rede om daarin de wisselende interactie tussen maritieme en continentale invloeden te verdisconteren. Alles verandert. Zelfs Nederland. Waarom niet zijn identiteit? Is de huidige natie soms van gisteren?

P. W. Klein

A. van der Blom, *Lieven de Key, Haarlems stadsbouwmeester. Een Vlaamse emigrant en zijn rijke nalatenschap* (Haarlem: Schuyt & co., 1995, 96 blz., f39,50, ISBN 90 6097 406 9).

Lieven de Key (1557/1560-1627) wordt, naast De Keyser, als de grootste renaissance-architect van Nederland beschouwd. De Key stamde uit een oude Gentse steenhouwers- en metselaarsfamilie, die na de calvinistische Republiek Gent had verlaten. Na een verblijf van enige jaren in Londen, vestigde De Key zich in 1590/1591 in Haarlem, waar hij een vruchtbaar werkerterrein aantrof, aangezien de stad na het beleg een stormachtige groei doormaakte. Hij werd aanvankelijk als steenhouwer aangesteld en was er vanaf 1593 'opperfabriek' (toezicht-houder op openbare werken). Daarnaast dreef hij een privébedrijf in natuursteen.

Omtrent de inhoud en de omvang van het oeuvre van De Key bestaat geen duidelijkheid. Schriftelijke bronnen leveren slechts voor zes projecten, waaronder de bekende Vleeshal, het overtuigende bewijs dat zij van zijn hand zijn. Volgens Van der Blom vormen deze onbetwiste werken echter minder dan een derde van het thans nog aanwezige werk van De Key en een vijfde van zijn totale werk. Met de onomstreden werken als uitgangspunt heeft de auteur het Haarlemse monumentenbestand aan een onderzoek onderworpen, waarbij hij als het ware als een detective door middel van een methode die hij zelf omschrijft als een mengsel van documentaire, stijlkritische en materiaalkritische benaderingen op zoek is gegaan naar het werk van De Key. De resultaten van dit onderzoek vormen de hoofdmoot van dit boek. Van der Blom maakt op overtuigende wijze aannemelijk dat het werk van De Key wordt gekarakteriseerd door een aantal unieke kenmerken, zoals de tudorboog, die De Key uit Engeland kende, en dat aan de hand daarvan van een totaal van twintig werken kan worden aangenomen dat ze van zijn hand zijn. Van der Blom behandelt ze één voor één en gaat daarnaast in op verdwenen en niet-uitgevoerde werken. Ook besteedt hij aandacht aan werken die waarschijnlijk hun oor-

sprong hebben in zijn privébedrijf, zoals vele Haarlemse gevels, en waarbij hij meer indirect was betrokken.

De auteur toont zich daarbij een groot bewonderaar van De Key, die zich volgens hem nimmer herhaalde en wiens werk voortdurend in ontwikkeling was. Helaas worden de vele bouwkundige termen die in het boek worden gebruikt niet uitgelegd, zodat de lezer die met deze begrippen niet bekend is, wordt genoodzaakt de uitleg daarvan elders op te doen. Heeft hij eenmaal een verklarende woordenlijst naast zich liggen, dan wordt, mede aan de hand van de mooie (foto)afbeeldingen die in het boek zijn opgenomen, de ontwikkeling van het werk van De Key duidelijk en kan de lezer zich een eigen beeld vormen. Na lezing van dit boek kan worden vastgesteld dat De Key in de persoon van Van der Blom een enthousiaste en goede pleitbezorger heeft voor een herwaardering van zijn werk.

S. Wijna

J. van Goor, *De Nederlandse koloniën. Geschiedenis van de Nederlandse expansie 1600-1795* (Den Haag: Sdu uitgeverij Koninginnegracht, 1994, 400 blz., f59,90, ISBN 90 12 08042 8).

Nederland mag dan een klein land zijn, maar de omvang en de diversiteit van de Nederlandse koloniën waren indrukwekkend. Dat laatste vormt een verklaring voor het feit, dat er sinds het verschijnen van de studie van Colenbrander over dit onderwerp lange tijd geen eenmans-overzicht van de Nederlandse overzeese expansie is verschenen'. Het mag voor één auteur wel mogelijk zijn om alle publicaties over de Nederlandse expansiegeschiedenis te volgen, maar de steeds groeiende historische productie van boeken en artikelen maakt het voor zo'n enkeling vrijwel ondoenlijk om die publicaties ook nog te plaatsen binnen de historiografie van al die regio's in Azië, Afrika en de Nieuwe Wereld, waar Nederland handel dreef, koloniseerde en dekoloniseerde.

Trouwens, na de oorlog hebben de meeste historici in Nederland de koloniale geschiedschrijving überhaupt links laten liggen. Werd er al over de koloniën geschreven dan stond niet de metropool, maar de overzeese regio centraal. Aan het eigen karakter van het Nederlandse koloniale beleid werd niet veel aandacht besteed. In de naoorlogse aanpak leek het weinig zinvol om bijvoorbeeld de slavenopstanden in de Nederlandse plantagekolonies in West-Indië of de dekolonisatie van Nederlands-Indië toe te schrijven aan het feit dat Nederland de kolonisator was. Het leek veel interessanter om zulke fenomenen te plaatsen in het kader van de vergelijkende West-Indische of Aziatische geschiedenis.

Van Goor heeft een indrukwekkende prestatie geleverd door enerzijds terug te grijpen op de oude, nationale aanpak van de Europese expansie, maar anderzijds de vergelijkende methode in zijn overzicht te incorporeren.

Zeer zorgvuldig legt de auteur uit hoe de Nederlandse presentie overzee zich ontwikkeld heeft en hij geeft daarbij blijk van een uitstekende literatuurkennis. Natuurlijk kan hij geen *uomo universale* zijn en deze studie maakt zelfs aan iedere buitenstaander duidelijk dat Van Goors expertise op de geschiedenis van de Nederlandse expansie in Azië is gericht en niet op die in het Atlantische gebied. Niettemin heeft de nauwkeurige literatuurstudie ervoor gezorgd, dat de lezer ook over de Nederlandse expansie in Afrika en de Nieuwe Wereld een betrouwbaar beeld krijgt. Het resultaat vormt een boek, waarin in ruim 350 bladzijden een uitstekende samenvatting van de stand van onze kennis wordt gegeven, hoewel het niveau van de analyse ten aanzien van een aantal thema's uit de Aziatische geschiedenis duidelijk uitsteekt boven die van de Atlantische onderwerpen.

In veel boekbesprekingen beschouwen de recensenten een lovende inleiding als de boven-